

IN DUOS LIBROS
DE GRATIA CHRISTI,
ET DE PECCATO ORIGINALI,
*Ad Albinam, Pinianum, & Melaniam
scriptos.*

LIBRI II. RETRACTATIONUM CAPUT L.

POSTEA quàm Pelagiana hæresis cum suis auctoribus ab episcopis Ecclesiæ romanæ, prius Innocentio, deinde Zosimo, cooperantibus conciliorum africanorum litteris, convicta atque a damnata est, scripsi duos libros adversus eos, unum *De Gratia Christi*, alterum *De Peccato originali*. Hoc opus sic incipit: *Quantum de vestra corporali & maxime spiritali salute gaudeamus.*

S.

a Hinc fit, ut libri de Gratia Christi & de Peccato originali ad annum 418. referantur. Nam hoc anno pelagiana hæresis ab ipso Zosimo damnata est, sub idem illud tempus, quo in eam hæresim ab africanis episcopis Carthagine habitum est Concilium universale, quod Kalendis Maii anni ejusdem 418. consignatur. Ab isto Concilio remansit Augustinus Carthagine, fuitque diuturnior ipsius apud eandem urbem commoratio, ut intelligitur ex Concilii africani canone 94. seu ex codice canonum Ecclesiæ africanæ, c. 127. nec non ex Epistola 93. ad Mercatorem, n. 1. atque hoc interim spatio temporis, prius quàm inde in Mauritaniam cæsareensem proficisceretur, hos ad Albinam, Pinianum & Melaniam libros conscripsit: quos idcirco in Retractationibus collocat proximè ante gesta cum Emerito, quæ apud Cæsaream eodem ipso anno 418. die 20. Septembris confecta sunt. Julianus in suo ad Turbantium opere calumniosè carpebat locum libri de Gratia Christi, qui ab Augustino in libro 4. contra Jul. c. 8. n. 47. vindicatur; ubi ejusdem primi libri sui ad sanctum Pinianum, ut vocat, titulum esse ait, *De gratia contra Pelagium.*

S. AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE GRATIA CHRISTI,
ET DE PECCATO ORIGINALI,
Contra Pelagium & Cælestium
LIBRI DUO. *

LIBER PRIMUS.
DE GRATIA CHRISTI.

* Scripti
ann. Christi
418.

Pelagium gratiæ confessione fucum facere ostendit: quippe qui gratiam vel in natura & libero arbitrio ponat, vel in lege atque doctrina: qui præterea divinâ gratiâ solam voluntatis & actionis possibilitatem, ut vocat, non ipsam voluntatem & actionem adjuvari dicat: & illam insuper adjuvantem gratiam à Deo secundum merita hominum dari: atque ad id solum juvare eos putet, ut præcepta facilius possint implere. Expendit Augustinus loca opusculorum ipsius, quibus ille Dei gratiam dissertè à se commendatam jactabat; & hæc de lege ac doctrina, seu de divina revelatione, ac de Christi exemplo, quæ ad doctrinam equè revocantur, aut de peccatorum remissione interpretari posse demonstrat: nec apparere omnino, an verè christianam gratiam, id est, adjutorium bene agendi adjunctum naturæ atque doctrinæ per inspirationem flagrantissimæ & luminosissimæ caritatis agnoscat Pelagius: qui postremò Ambrosium, tantopere ab ipso laudatum, præclara quædam in commendationem divinæ gratiæ dicentem audire jubetur.

I. QUANTUM de vestra corporali & CAPUT I.
maximè spiritali salute gaudeamus, sincerissi-
mi

mi fratres, dilecti à Deo, ^a Albina, Piniane, & Melania, quia effari non possumus, vobis cogitandum credendumque committimus, ut ea de quibus nos consuluistis, potiùs jam loquamur. Festinante etenim perlatore inter occupationes nostras, multò apud Carthaginem quàm ubicumque alibi densiores, quantum Deus donare dignatus est, ut potuimus, ista dictavimus.

CAPUT II.

I. Tim. I.

15.

Suspecta
Pelagii
professio
de gratia
ad singulos
actus ne-
cessaria.

b

2. SCRIPSISTIS mihi, cum Pelagio vos egisse, ut quæcumque adversùs eum dicerentur, scripto damnaret: eumque dixisse audientibus vobis: *Anathemo qui vel sentit vel dicit, gratiam Dei, qua Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, non solum per singulas horas, aut per singula momenta, sed etiam per singulos actus nostros non esse necessariam; & qui hanc conantur auferre, pœnas b sortiuntur æternas.* Quisquis hæc audit, & sensum ejus ignorat, quem in libris suis satis evidenter expressit, non illis quos dicit inemendatos sibi fuisse subreptos, aut omninò suos negat, sed in illis quos litteris suis quas Romam misit commemorat, omninò eum putat hoc sentire quod veritas habet. Quisquis autem quid in eis apertius dicat advertit, debet habere etiam ista verba suspecta. Quia & si gratiam Dei, qua Christus venit in mundum peccatores salvos facere, in sola remissione peccatorum constituat, potest huic sensui verba ista coaptare di-

^a Editi, *Albine*. Vaticanus codex & nostri omnes Gallicani MSS. *Albina*. Convenit operis inscriptio in MSS. *Retract.* l. 2. c. 50. & Possid. *indic.* c. 4. *Ad Albinam &c.* Hæc socrus Piniani, & Melaniæ mater fuit. Confer epistolam 124. ab Augustino iisdem in Africa anno 411. constitutis, & 126. ipsi Albina scriptam.

^b Sic plures MSS. Editi verò, *sortiuntur.*

dicens, ideo eam per singulas horas, per singula momenta, & per actus singulos necessariam, ut semper in memoria retinentes, & reminiscentes dimissa nobis esse peccata, non peccemus ulterius; adjuti non aliqua subministratione virtutis, sed viribus propriæ voluntatis, quid sibi remissione peccatorum præstitum fuerit per actus singulos ^a recordantis. Item quoniam solent dicere, nobis in eo Christum ad non peccandum præbuisse adiutorium, quia justè ipse vivendo, ^b justèque docendo reliquit exemplum: possunt etiam ad hoc ista verba coaptare, ut dicant, per singula momenta, per singulos actus necessariam nobis esse hujusmodi gratiam, id est, ut in omni conversatione nostra intueamur dominicæ conversationis exemplum. Pervidet autem fides vestra, à confessione gratiæ, de qua quæstio est, quàm sit distinguenda ista confessio: & tamen obtegi potest istorum ambiguitate verborum.

3. SED quid mirum? Quando quidem ipse Pelagius cum episcopalibus * gestis sine ulla recusatione damnaverit eos, qui dicunt gratiam Dei & adiutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege atque doctrina; ubi putabamus ejus de hac re omnes tergiversationes esse consumptas; damnaverit etiam eos, qui docent gratiam Dei secundùm merita nostra dari: tamen in libris quos edidit pro libero arbitrio, quorum mentionem facit in epistola quam Romam

CAPUT III.

* *Lib. de gestis Pelagii, c. 14.*

^a Editi, *Am. Er. & Lov. recordantes.* Aptius MSS. *recordantis*, scilicet voluntatis; non enim aliò referri hoc potest, *quid sibi &c.*

^b *Am. & Er. justèque dicendo.* Fortè legendum, *justèque docendo.*

Gratia Pelagiana.

mam misit, nihil aliud sentire monstratur, quam id quod damnasse videbatur. Nam gratiam Dei & adiutorium, quo adjuvamus ad non peccandum, aut in natura & libero ponit arbitrio, aut in lege atque doctrina: ut videlicet, cum adjuvat Deus hominem, ut declinet à malo & faciat bonum, revelando & ostendendo quid fieri debeat, adjuvare credatur; non etiam cooperando & dilectionem inspirando, ut id, quod faciendum esse cognoverit, faciat.

4. Nam cum tria constituat atque distinguat, quibus divina mandata dicit impleri, possibilitatem, voluntatem, actionem; possibilitatem scilicet, qua potest homo esse justus; voluntatem, qua vult esse justus; actionem, qua justus est; horum trium primum, id est, possibilitatem datam confitetur à creatore naturæ, nec esse in nostra potestate, sed eam nos habere etiam si nolimus: duo verò reliqua, id est, voluntatem, & actionem nostra esse asserit, atque ita nobis tribuit, ut non nisi à nobis esse contendat. Denique gratiâ Dei, non ista duo, quæ nostra omnino vult esse, id est, voluntatem & actionem; sed illam quæ in potestate nostra non est, & nobis ex Deo est, id est, possibilitatem, perhibet adjuvari: tamquam illa quæ nostra sunt, hoc est, voluntas & actio, tam sint valentia ad declinandum à malo & faciendum bonum, ut divino adiutorio non indigeant; illud verò quod nobis ex Deo est, hoc a sit invalidum, id est, possibilitas, ut semper gratiæ adjuvetur auxilio.

SED

^a Sola editio Lov. hoc est, possibilitas, tam sit invalidum, ut semper.

5. SED ne quis forsitan dicat, nos vel non rectè intelligere quæ loquitur, vel malevolo animo in alium sensum, quæ non ita dicta sunt, vertere, ipsa jam verba ejus accipite. Nos, inquit, sic tria ista distinguimus, & certum velut in ordinem digesta parimur. Primo loco posse statuimus, secundo velle, tertio esse. Posse in natura, velle in arbitrio, esse in effectum locamus. Primum illud, id est, posse, ad Deum propriè pertinet, qui illud creaturæ suæ contulit: duo verò reliqua, hoc est, velle & esse, ad hominem referenda sunt, quia de arbitrii fonte descendunt. Ergo in voluntate & opere bono laus hominis est: imò & hominis, & Dei, qui ipsius voluntatis & operis possibilitatem dedit, quique ipsam possibilitatem gratiæ suæ adjuvat semper auxilio. Quod verò potest homo velle bonum atque perficere, solius Dei est. Potest itaque illud unum esse, etiam si duo ista non fuerint: ista verò sine illo esse non possunt. Itaque liberum mihi est, nec voluntatem bonam habere, nec actionem: nullo autem modo possum non habere possibilitatem boni: inest mihi etiam si noluerò, nec otium sui aliquando in hoc natura recipit. Quem nobis sensum exempla aliqua facient clariorem. Quod possumus videre oculis, nostrum non est: quod verò bene aut malè videmus, hoc nostrum est. ^a Et ut generaliter universa complectar, quod possumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius est qui hoc posse donavit, qui hoc

Pelagius l. 3. pro libero arbitrio.

a

^a Omissa hinc alla exempla, quæ excutiuntur l. de nat. & gr. c. 47.

posse adjuvat: quòd verò bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, nostrum est; quia hæc omnia vertere in malum etiam possumus. Unde, quod propter calumniam vestram sæpè repetendum est, cum dicimus hominem posse esse sine peccato; & confessione possibilitatis acceptæ laudamus Deum, qui nobis hoc posse largitus est, nec est ibi ulla laudandi hominis occasio, ubi solius Dei caussa tractatur: non enim de velle, nec de esse, sed tantummodo de eo quod potest esse, disseritur.

CAPUT V.

6. ECCE est totum dogma Pelagii in libro ejus tertio pro libero arbitrio, his omnino verbis diligenter expressum, quo tria ista, unum quod est posse, alterum quod est velle, tertium quod est esse, id est, possibilitatem, voluntatem, actionem, tanta curavit subtilitate distinguere, ut quandocumque legimus, vel audimus, divinæ gratiæ adjutorium confiteri, ut à malo declinemus bonumque faciamus, si ve in lege atque doctrina, si ve ubilibet constituat, sciamus quid loquitur; nec erremus, aliter eum intelligendo quàm sentit. Scire quippe debemus, quòd nec voluntatem nostram, nec actionem divino adjuvari credit auxilio, sed solam possibilitatem voluntatis atque operis, quam solam in his tribus nos habere affirmat ex Deo, tamquam hoc sit infirmum, quod Deus ipse posuit in natura; cetera verò duo, quæ nostra esse voluit, ita sint firma, & fortia, & sibi sufficientia, ut nullo indigeant ejus auxilio; & ideo non adjuvet velimus, non adjuvet ut agamus, sed tantummodo adjuvet ut velle & agere valeamus.

Con-

a Am. Er. & Victorinus MS. nostram.

Contra autem Apostolus. Cum timore, inquit, & tremore vestram ipsorum operamini salutem. Et ut scirent, quia non tantum in eo quod operari possint (hoc enim in natura & in doctrina jam acceperant) sed etiam in eo quod operantur divinitus adjuvantur, non ait: Deus est enim qui operatur in vobis posse, tamquam ipsi jam & velle, & operari per se ipsos habeant, nec in his duobus adjutorio ejus indigeant; sed ait: Deus enim est qui operatur in vobis, & velle, & perficere; vel sicut in aliis, & maximè græcis codicibus legitur, & velle, & * operari. Videte si non Apostolus gratiæ Dei futuros adversarios sancto Spiritu tantò antè prævidit: & hæc duo, id est, & velle, & operari, quæ iste ita nostra esse voluit, tamquam ipsa divinæ gratiæ non adjuventur auxilio, Deum in nobis dixit operari.

Phil. 2.12.

Ibid. 13.

* τὸ ἐρεπ-
γῆν.

7. NEQUE hinc Pelagius incautos fallat & simplices, vel etiam se ipsum, quoniam cum dixisset: Ergo in voluntate, & opere bono laus hominis est; velut correxit, atque addidit: Imò & hominis, & Dei. Non enim hoc propterea dixit, quia secundum sanam doctrinam intelligi voluit, quòd & velle, & operari Deus operetur in nobis: sed cur hoc dixerit, satis evidenter ostendit, continuo subjungendo: Qui ipsius voluntatis & operis possibilitatem dedit. Hanc autem possibilitatem in natura eum ponere, de verbis ejus superioribus clarum est. Sed ne nihil de gratia dixisse videretur, adjunxit: Quique ipsam possibilitatem gratiæ suæ adjuvat semper auxilio: non ait, ipsam voluntatem, vel ipsam operationem; quod si diceret, non abhorre à doctrina apostolica videretur: sed

CAPUT VI.

TOM. IV.

F

ait,

ait, *ipsam possibilitatem*, illud videlicet ex tribus quod in natura locavit, *gratiæ suæ adjuvat semper auxilio*: ut scilicet in voluntate, & actione non ideo laus sit & Dei, & hominis, quia sic vult homo, ut tamen Deus voluntati ejus ardorem dilectionis inspiret; & sic operatur homo, ut tamen Deus cooperetur: sine cujus adjutorio quid est homo? Sed ideo ad hanc laudem adjunxit & Deum, quia nisi natura esset, in qua nos condidit, qua velle, & agere possemus, nec vellemus, nec ageremus.

8. Hanc autem naturalem possibilitatem quòd adjuvari Dei gratiâ confitetur, non est hîc apertum, vel quam dicat gratiam, vel quatenus eâ naturam sentiat adjuvari: sed sicut aliis locis, in quibus evidentiùs loquitur, intelligi potest, non vult aliud accipi quàm legem atque doctrinam, qua naturalis possibilitas adjuvetur. * CAP. VII. * NAM quodam loco ait: *Hic nos imperitissimi hominum putant injuriam divinæ gratiæ facere, quia dicimus eam sine voluntate nostra nequaquam in nobis perficere sanctitatem: quasi Deus gratiæ suæ aliquid imperaverit, & non illis quibus imperavit, etiam gratiæ suæ auxilium subministret, ut quod per liberum homines facere jubentur arbitrium, faciliùs possent implere per gratiam.* Et tamquam explicaturus, quam dicat gratiam, secutus adjunxit, dicens: *Quam nos non, ut tu putas, in lege tantummodo, sed & in Dei esse adjutorio confitemur.* Quis non hîc desideret, ut ostendat quam velit intelligi gratiam? Propter hoc enim maximè de illo exspectare debemus, ut dicat hoc ^a quod dicit, non in lege tan-

^a Sigiramnensis MS. quid dicit.

tantummodo se gratiam confiteri. Sed nobis hac exspectatione suspensis, quid addiderit intuemini. *Adjuvat enim nos Deus, inquit, per doctrinam & revelationem suam; dum cordis nostri oculos aperit; dum nobis, ne presentibus occupemur, futura demonstrat; dum diaboli pandit insidias; dum nos multiformi & ineffabili dono gratiæ cælestis illuminat.* Deinde sententiam suam quadam velut absolute conclusionens, *Qui hæc dicit, inquit, gratiam tibi videtur negare? An & liberum hominis arbitrium, & Dei gratiam confitetur?* In his omnibus non recessit à commendatione legis atque doctrinæ, hanc esse adjuvantem gratiam diligenter inculcans, & hoc exsequens quod proposuerat, cum diceret, *sed in Dei esse adjutorio confitemur.* Denique Dei adjutorium multipliciter insinuandum putavit, commemorando doctrinam, & revelationem, & oculorum cordis adaptionem, & demonstrationem futurorum, & apertionem diabolicarum insidiarum, & a multiformi atque ineffabili dono gratiæ cælestis illuminationem: ad hoc utique ut divina præcepta & promissa discamus. Hoc est ergo gratiam Dei ponere in lege atque doctrina.

9. HINC itaque apparet, hanc eum gratiam confiteri, qua demonstrat, & revelat Deus quid agere debeamus; non qua donat atque adjuvat ut agamus: cum ad hoc potiùs valeat legis agnitio, si gratiæ desit opitulatio, ut fiat mandati prævaricatio. Ubi enim non est lex, ait Apostolus, nec prævaricatio. Et Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Ac per hoc, usque adeo aliud

F 2

est

^a Am. & Er. & multiformem & ineffabilem.

Gratia pe-
lagiana in
interiori &
multiformi
mentis il-
lustratio-
ne.

CAP. VIII.
Aliud lex,
aliud gra-
tia.

Rom. 4.15.

Rom. 7.7.

Exod. 20.

17.

Lex sine gratia quid potest.

Legis utilitas.

2. Cor. 3. 6.
Gal. 3. 21.

a

est lex, aliud est gratia, ut lex non solum nihil prosit, verum etiam plurimum obsit, nisi adjuvet gratia: & hæc ostendatur legis utilitas, quoniam quos facit prævaricationis reos, cogit confugere ad gratiam liberandos, & ut concupiscentias malas superent adjuvandos. Jubit enim magis quam juvat; docet morbum esse, non sanat; imò ab ea potius quod non sanatur augetur, ut adtentius & sollicitius gratiæ medicina quærat. Quia littera occidit, spiritus autem vivificat. Si enim data esset lex quæ posset a vivificare, omnino ex lege esset justitia. In quantum tamen etiam lex adjuvet, adjungit, & dicit: „Sed conclusit „Scriptura omnia sub peccato, ut promissio „ex fide Jesu Christi daretur credentibus.” Itaque lex, inquit, pædagogus noster fuit in Christo Jesu. Hoc ipsum ergo superbis est utile, sub peccato arctius manifestiusque concludi, ne ad faciendam justitiam de liberi arbitrii quasi propriis viribus præsumatur; sed „omne os obstruatur, & reus fiat omnis mundus Deo, quia non justificabitur ex lege „omnis caro coram illo. Per legem enim „cognitio peccati: nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est; testificata per legem & Prophetas.” Quomodo ergo sine lege manifestata, si per legem testificata? Non b itaque sine lege manifestata, sed sine lege justitia: quia justitia Dei est, id est, quæ nobis non ex lege sit, sed ex Deo: non quæ illo imperante cognoscendo timeatur, sed quæ illo donante diligendo teneatur, ut & qui gloriatur in Domino gloriatur.

1. Cor. 1. 31.

QUID

a Am. Er. & codex Sigiramnensis, *justificare.*

b Sic MSS. Editi verò, *Non ita.*

IO. QUID ergo est, quòd iste legem atque doctrinam deputat gratiam, qua juvatur ad operandam justitiam, quæ ut multum adjuvet, ad hoc adjuvat ut gratia requiratur? Nemo enim potest legem implere per legem. Plenitudo enim legis caritas. Caritas autem Dei non per legem diffusa est in cordibus nostris, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Proinde per legem gratia demonstratur, ut lex per gratiam compleatur. Quid enim juvat Pelagium, quia diversis verbis eandem rem dicit, ut non intelligatur in lege atque doctrina gratiam constituere, qua possibilitatem naturæ asserit adjuvari? Quantum autem existimo, ideo veretur intelligi, quia damnavit eos, qui dicunt gratiam Dei & adjutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege atque doctrina: & tamen latere se putat, cum aliis atque aliis locutionibus versat significationem legis atque doctrinæ.

CAPUT IX.
Ad quid lex adjuvet.

Rom. 13. 10.
Rom. 5. 5.

II. ET alio quippe loco, cum diu asseruisset, non adjutorio Dei, sed ex nobis ipsis in nobis effici voluntatem bonam, opposuit sibi ex Apostoli epistola quæstionem, atque ait: *Et quomodo, inquit, stabit illud Apostoli: Deus est enim qui operatur in vobis, & velle, & perficere?* Deinde ut hanc oppositionem veluti solveret, quam videbat dogmati suo vehementer esse contrariam, secutus adjunxit: *Operatur in nobis velle quod bonum est, velle quod sanctum est; dum nos terrenis cupiditatibus deditos, & mutorum more animalium tantummodo præsentia diligentes, futuræ gloriæ magnitudine, & præmiorum pollicitatione succendit; dum revelatione sapientiæ in desiderium Dei stu-*

CAPUT X.

Phil. 2. 13.

Gratiam in lege atque doctrina ponit Pelagius.

pentem suscitatur voluntatem; dum nobis (quod a tu alibi negare non metuis) suadet omne quod bonum est. Quid manifestius, nihil aliud eum dicere gratiam, qua Deus in nobis operatur velle quod bonum est, quam legem atque doctrinam? In lege namque & doctrina sanctarum Scripturarum futuræ gloriæ atque præmiorum promittitur magnitudo. Ad doctrinam pertinet etiam quod sapientia revelatur, ad doctrinam pertinet cum suadetur omne quod bonum est. Et si inter docere & suadere, vel potius exhortari, distare aliquid videtur, etiam hoc tamen doctrinæ generalitate concluditur, quæ quibusque sermonibus vel litteris continetur: nam & sanctæ Scripturæ, & docent, & exhortantur, & potest esse in docendo, & exhortando etiam hominis operatio. Sed nos eam gratiam ^b volumus iste aliquando fateatur, qua futuræ gloriæ magnitudo non solum promittitur, verum etiam creditur, & speratur; nec solum revelatur sapientia, verum & amatur; nec solum suadetur omne quod bonum est, verum & persuadetur. Non enim omnium est fides, qui audiunt per Scripturas Dominum regnum cælorum pollicentem; aut omnibus persuadetur quibuscumque suadetur, ut veniant ad eum qui dicit: *Venite ad me, omnes, qui laboratis.* Quorum autem sit fides, & quibus persuadetur, ut ad eum veniant, satis ipse demonstravit, ubi ait: *Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum.* Et paulò post, cum de non credentibus loqueretur

^b Gratia quam confiteri debet, ut sit christianus, ea est, quæ non solum suadetur, sed persuadetur bonum. *2. Thess. 3. 2.*

Matth. II. 28.

Joan. 6. 44.

^a Vaticanus MS. *Quod alibi negare non metuit.*

^b Editio Am. & MS. Victorinus, *eam gratiam volumus. Isti aliquando fateantur. Et eam gratiam volumus. Istam aliquando fateatur.*

retur: *Dixi, inquit, vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo.* Hanc debet Pelagius gratiam confiteri, si vult non solum vocari, verum etiam esse christianus. ibid. 66.

12. QUID autem dicam de revelatione sapientiæ? Neque enim facile quisquam speraverit in hac vita posse pervenire ad magnitudinem revelationum Apostoli Pauli: & utique in eis quid aliud credendum est ei revelari solere, nisi quod ad sapientiam pertineret? Et tamen dicit: „In magnitudine revelationum mearum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi, ut auferret eum à me: & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.” Proculdubio si jam summa, & cui nihil esset addendum, caritas in Apostolo tunc fuisset, quæ omnino non posset inflari, ^a numquid necessarius esset angelus satanæ, quo colaphizante reprimere-
tur elatio, quæ in magnitudine revelationum posset existere? Quid est autem aliud elatio, quam inflatio? Et utique de caritate verissime dictum est: Caritas non æmulatur, non inflatur. Hæc itaque caritas adhuc etiam in tanto Apostolo de die in diem profectò augebatur, quamdiu homo ejus interior de die in diem renovabatur, perficienda sine dubio ubi jam non posset inflari. Tunc autem mens ejus adhuc erat ubi inflaretur magnitudine revelationis, donec impleretur solido ædificio caritatis: nondum enim perveniendo apprehenderat, quò proficiendo currebat.

CAP. XI.

2. Cor. 12. 7.

V. lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum c. 7.

1. Cor. 13. 4.

2. Cor. 4. 16.

F 4

IDEO-

^a Vaticanus cod. *numquam, fortè pro, nequaquam.*

CAP. XII. 13. IDEOQUE nolenti perpeti molestiam, qua ejus cohiberetur elatio, ante quàm esset in eo caritatis ultima & summa perfectio, rectissimè dicitur: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. *In infirmitate* scilicet, non ut ille putat, *carnis tantum*; sed & carnis, & animi: quia & animus erat in comparatione summæ illius perfectionis infirmus, cul, ne extolleretur, proinde stimulus carnis angelus satanæ intelligebatur datus: quamvis esset in carnalium vel animalium, nondum percipientium quæ sunt Spiritus Dei, comparatione, firmissimus. Quocirca si virtus in infirmitate perficitur, quisquis se non fatetur infirmum, non perficitur. Hæc autem gratia qua virtus in infirmitate perficitur, prædestinatos & secundum propositum vocatos ad summam perfectionem glorificationemque perducit. Qua gratia agitur, non solum ut faciendâ noverimus, verum etiam ut cognita faciamus; nec solum ut diligenda credamus, verum etiam ut credita diligamus.

CAP. XIII. 14. HÆC gratia si doctrina dicenda est, certè sic dicatur, ut altiùs & interiùs eam Deus cum ineffabili suavitate credatur infundere, non solum per eos qui plantant & rigant extrinsecus, sed etiam per se ipsum qui incrementum suum ministrat occultus; ita ut non ostendat tantummodo veritatem, verum etiam impertiat caritatem. Sic enim docet Deus eos qui secundum propositum vocati sunt, simul donans & quid agant scire, & quod sciunt agere. Unde ad Thesalonicenses sic Apostolus loquitur: De caritate autem fraternitatis non opus habetis vobis scribi; nam ipsi vos à Deo didicistis, ut diligatis invicem. Atque ut probaret eos à Deo didicisse, sub-

Qui per gratiam discit, agit omnino quidquid agendum didicit.

I. Thess. 4. 9.

Gratia facit ut faciamus.

I. Cor. 12. 14.

2. Cor. 12. 9.

CAP. XII. 13.

junxit: Etenim facitis illud in omnes fratres, in universa Macedonia. Tamquam hoc sit certissimum indicium quòd à Deo didiceris, si id quod didiceris feceris. Isto modo sunt omnes secundum propositum vocati, sicut scriptum est in Prophetis, docibiles Dei. Qui autem novit a quidem quod fieri debeat, & non facit, nondum à Deo didicit secundum gratiam, sed secundum legem; non secundum spiritum, sed secundum litteram: quamvis multi, quod imperat lex, facere videantur timore pœnæ, non amore justitiæ: quam dicit Apostolus justitiam suam quæ ex lege est; tamquam sit imperata, non data. Si autem data est, non dicitur justitia nostra, sed Dei: quia sic fit nostra, ut sit nobis ex Deo. Dicit enim: Ut inveniar in illo non habens meam justitiam, quæ ex lege est, sed eam quæ ex fide est Jesu, justitiam ex Deo. Tantum igitur inter legem distat & gratiam, ut cum lex esse non dubitetur ex Deo, justitia tamen quæ ex lege est, non sit ex Deo; sed justitia quæ per gratiam consummatur, ex Deo. Quia ex lege justitia dicitur, quæ fit propter legis b maledictum: justitia ex Deo dicitur, quæ datur per gratiæ beneficium; ut non sit terribile, sed suave mandatum, sicut oratur in Psalmo: Suavis es, Domine, & in tua suavitate doce me justitiam tuam: id est, ut non formidine pœnæ serviliter cogar esse sub lege, sed libera caritate delecter esse cum lege. Præceptum quippe liber facit, qui libens facit.

a Apud. Lov. quid est quod.

b In editis, legis mandatum. Aptius ad antithesim in MSS. Sigrum. & Casal. legis maledictum: quo scilicet prævaricatori malum denuntiatur, ita ut sit terribile mandatum.

Juan. 6. 45.

Justitia ex Deo, justitia ex lege.

Phil. 3. 9.

Psal. 118. 68.

Timor pœnæ.

cit. Et hoc modo quisquis discit, agit omninò quidquid agendum didicerit.

CAP. XIV.

Qui per gratiam didicit, venit; qui non venit, non didicit.

Vide lib. de Prædestinatione S. S. cap. 8. Fouu. 6. 45.

Deus quomodo doceat per gratiam.

Voluntatis & operationis adiutorium.

15. DE isto docendi modo etiam Dominus ait: Omnis qui audivit à Patre meo & didicit, venit ad me. Qui ergo non venerit, non de illo rectè dicitur: Audivit quidem, & didicit sibi esse veniendum, sed facere non vult quod didicit. Prorsus non rectè dicitur de isto docendi modo, quo per gratiam docet Deus. Si enim, sicut Veritas loquitur, Omnis qui didicit, venit: quisquis non venit, profectò nec didicit. Quis autem non videat, & venire quemquam, & non venire arbitrio voluntatis? Sed hoc arbitrium potest esse solum, si non venit: non autem potest nisi adjutum esse, si venit; & sic adjutum, ut non solum quid faciendum sit sciat, sed quod scierit etiam faciat. Ac per hoc, quando Deus docet, non per legis litteram, sed per Spiritus gratiam, ita docet, ut quod quisque didicerit, non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat, agendoque perficiat. Et isto divino docendi modo etiam ipsa voluntas, & ipsa operatio, non sola volendi & operandi naturalis possibilitas adjuvatur. Si enim solum posse nostrum hac gratia juvaretur, ita diceret Dominus: Omnis qui audivit à Patre & didicit, potest venire ad me. Non autem ita dixit: sed, Omnis qui audivit, inquit, à Patre, & didicit, venit ad me. Venire posse in natura ponit Pelagius, vel etiam, ut modò dicere cœpit, in gratia, qualemlibet eam sentiat; qua ipsa, ut dicit, *possibilitas adjuvatur*; venire autem jam in voluntate & opere est. Non est autem consequens, ut qui potest venire, etiam veniat, nisi id voluerit atque fecerit. Sed omnis qui didicit à Pa-

Patre, non solum potest venire, sed venit: ubi jam & possibilitatis profectus, & voluntatis affectus, & actionis effectus est.

16. QUID sibi ergo volunt exempla, nisi quia re vera nobis ejus sensum fecerunt, sicut pollicitus est, clariorem; non ut ea sentire debeamus, sed ut id quod ipse sensit, manifestius apertiusque noscamus? *Quòd possumus*, inquit, *videre oculis, nostrum non est: quòd verò benè aut malè videmus, hoc nostrum est.* Respondeat illi Psalmus, ubi Deo dicitur: Averte oculos meos, ne videant vanitatem. Quod & si de oculis mentis dictum est, inde utique procedit in hos oculos carnis, vel bene videre, vel malè: non quemadmodum dicuntur bene videre sanis oculis intuentes, & malè lippientes; sed bene videre ad subveniendum, malè videre ad concupiscendum. Quamvis enim per hos exteriores oculos videatur & pauper cui subvenitur, & mulier quæ concupiscitur; tamen ex interioribus ad malè vel benè videndum misericordia vel libido procedit. Cur ergo dicitur Deo: Averte oculos meos, ne videant vanitatem? Cur petitur quod ad nostram pertinet potestatem, si Deus non adjuvat voluntatem?

17. QUOD loqui possumus, inquit, *Dei est: quòd verò benè vel malè loquimur, nostrum est.* Non hoc docet ille, qui a loquitur benè. Non enim vos estis, inquit, qui loquimini; sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. *Et ut generaliter*, inquit, *universa complectar, quòd possumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius est qui*

a Sigiramnensis MS. qui loquuntur bene. Non enim vos estis, inquit.

CAP. XV.

Psal. 118. 37.

CAPUT XVI.

a
Math. 10. 20.

qui hoc posse donavit, qui hoc posse adjuvat. Ecce etiam hic superiorem repetit sensum, quod illorum trium, id est, possibilitatis, voluntatis, actionis, non nisi possibilitas adjuvatur. Denique adjungens, ut impleat quod intendit: *Quod verò benè, inquit, vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, nostrum est.* Oblitus est quod superius quasi correxerat, ubi cum dixisset: *Ergo in voluntate & opere bono laus hominis est; adjunxit atque ait: Imò & hominis, & Dei, qui ipsius voluntatis, & operis possibilitatem dedit.* Cur etiam in his exemplis hoc non recordatus est, ut saltem in eorum fine diceret: Quod possumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius est qui hoc posse donavit, qui hoc posse adjuvat; quod verò bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, & nostrum est, & illius? Non hoc dixit: sed, nisi fallor, videor mihi videre quid timuit.

CAP. XVII.
Aperit me-
tus Pelagii
causam.

18. CUM enim vellet ostendere, quare nostrum sit: *Quia hæc, inquit, omnia vertere etiam in malum possumus.* Illud ergo timuit, ut non diceret, & nostrum est & Dei, ne sibi responderetur: Si quod benè agimus, loquimur, cogitamus, ideo est & nostrum, & Dei, quia ille nobis hoc posse donavit; ergo & quod malum agimus, loquimur, cogitamus, & nostrum est & Dei, quia illud posse ad utrumque donavit; atque ita, quod absit, quemadmodum cum Deo laudamur in operibus bonis, sic cum illo culpamur in malis. Possibilitas quippe illa, quam dedit, tam nos facit bona posse, quam mala.

CAPUT
XVIII.

19. DE qua possibilitate Pelagius in libro primo pro libero arbitrio ita loquitur: *Habemus autem, inquit, possibilitatem utrius-*
quo

que partis à Deo insitam, velut quamdam, ut ita dicam, radicem fructiferam atque fecundam, quæ ex voluntate hominis diversa gignat & pariat, & quæ possit ad proprii cultoris arbitrium, vel nitere flore virtutum, vel sentibus horrere vitiorum. Ubi non intuens quid loquatur, unam eandemque radicem constituit bonorum & malorum, contra evangelicam veritatem, doctrinamque apostolicam. Nam & Dominus nec arborem bonam dicit posse facere fructus malos, nec malam bonos: & Apostolus Paulus cum dicit radicem malorum omnium esse cupiditatem, admonet utique intelligi radicem bonorum omnium caritatem. Unde si duæ arbores, bona & mala, duo sunt homines, bonus & malus, quid est bonus homo nisi voluntatis bonæ, hoc est, arbor radicis bonæ? Et quid est homo malus nisi voluntatis malæ, hoc est, arbor radicis malæ? Fructus autem harum radicum atque arborum, facta sunt, dicta sunt, cogitata sunt, quæ bona de bona voluntate procedunt, & mala de mala.

20. FACIT autem homo arborem bonam, quando Dei accipit gratiam. Non enim se ex malo bonum per se ipsum facit; sed ex illo, & per illum, & in illo qui semper est bonus: nec tantum ut arbor sit bona, sed etiam ut faciat fructus bonos, eadem gratiâ necessarium est ut adjuvetur, sine qua boni aliquid facere non potest. Ipse quippe in bonis arboribus cooperatur fructum, qui & forinsecus rigat atque excolit per quemlibet ministrum, & per se dat intrinsecus incrementum. Malam verò arborem homo facit, quando se ipsum malum facit, quando à bono incommutabili deficit: ab eo quippe de-

Duæ radices, caritas, cupiditas.

Matth. 7.
18.

1. Tim. 6.
10.

Homo bonus, & homo malus quis.

CAP. XIX.
Arborem bonam vel malam quo sensu faciat homo.

1. Cor. 3.7.

fec-

Origo malæ voluntatis unde a defectus est origo voluntatis malæ. Qui defectus non aliam naturam malam a initiat, sed eam quæ bona condita est vitiat. Sanato autem vitio nullum malum remanet; quia vitium naturæ quidem inerat, sed vitium natura non erat.

CAP. XX.
Redix bonorum caritas, malorum cupiditas.

21. ILLA ergo possibilitas, non ut iste opinatur, una eademque radix est bonorum & malorum. Aliud est enim caritas radix bonorum, aliud cupiditas radix malorum; tantumque inter se differunt, quantum virtus & vitium. Sed planè illa possibilitas utriusque radicis est capax; quia non solum potest homo habere caritatem, qua sit arbor bona, sed potest etiam cupiditatem, qua sit arbor mala. Sed cupiditas hominis, quæ vitium est, hominem habet auctorem, vel hominis deceptorem, non hominis creatorem. Ipsa est enim concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Quis autem nesciat, mundi nomine solere appellare Scripturam, à quibus habitatur hic mundus?

I. Joan. 2.
16.

Mundus in Scriptura dicti habitatores mundi.

CAP. XXI.

I. Joan. 4.
7.

I. Joan. 3.
9.

I. Cor. 13.
4. & 5.

22. CARITAS autem quæ virtus est, ex Deo nobis est, non ex nobis, Scripturâ teste, quæ dicit: Caritas ex Deo est, & omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognovit Deum, quia Deus caritas est. Secundum istam caritatem, melius intelligitur dictum: Qui natus est ex Deo, non peccat: et quia non potest peccare. Quia caritas secundum quam natus ex Deo est, non agit perperam, nec cogitat malum. Cum ergo peccat homo, non secundum caritatem, sed secundum cupiditatem peccat, secundum quam non est natus ex Deo: quo-

a Vaticanus cod. nuntiat,

quoniam illa possibilitas, ut dictum est, utriusque radicis est capax. Cum ergo dicat Scriptura: Caritas ex Deo est, vel quod est amplius: Deus caritas est: cum apertissime clamet Joannes Apostolus: Ecce qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei vocemur & simus; iste audiens, Deus caritas est, quare adhuc usque contendit, quod ex illis tribus tantummodo possibilitatem habeamus ex Deo, bonam verò voluntatem, bonamque actionem habeamus ex nobis? Quasi verò aliud sit bona voluntas quam caritas, quam Scriptura nobis esse clamat ex Deo, & à Patre datum, ut filii ejus essemus.

I. Joan. 3.
1.

Caritas bona voluntas.

23. SED fortè, ut daretur nobis, præcedentia merita nostra fecerunt: sicut iste de gratia Dei sentit in eo libro, * quem ad sacram virginem scripsit, * cuius etiam commemorationem fecit in litteris, quas Romam misit. Ibi enim interposito Jacobi Apostoli testimonio, quo ait: *Subditi estote Deo, resistite autem diabolo, & fugiet à vobis; subjungit, & dixit: * Ostendit, quomodo resistere debeamus diabolo, si utique subditi simus Deo, ejusque faciendo voluntatem, divinam mereamur gratiam, * & facilius nequam spiritui, sancti Spiritus auxilio resistamus.* Ecce quam veraci corde damnavit in ecclesiastico judicio palæstino eos, qui dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari! An adhuc eum id sentire, & apertissime prædicare dubitamus? Quomodo ergo verax fuit in episcopali examine illa confessio? An fortè jam istum scripserat librum, ubi apertissime dicit gratiam secundum merita nostra dari, quod in orientali synodo sine ulla recusatione damnavit? Confiteretur ergo sic se aliquan-

CAP. XXII.

* Epistola est ad Demetriadem, quæ exstat in Appendice tom. 2. Jacob. 4. 7.

* Cap. 25.

* s. ut.

quando tenuisse, sed jam non tenere, ut de correctione ejus apertissimè gauderemus. Nunc verò cum illi inter cetera & hoc fuisset ob-
jectum, respondit: *Hæc utrum Cælestii sint, ipsi viderint, qui dicunt ea Cælestii esse: ego verò numquam sic tenui, sed anathematizo qui sic tenent.* Quomodò numquam sic tenuit, si hunc antè condiderat librum? Aut quomodò anathematizat eos qui sic tenent, si hunc librum postea condidit?

24. Sed ne fortè respondeat, ita se hinc dixisse: *Dei faciendo voluntatem, divinam mereamur gratiam*; sicut fidelibus & piè viventibus additur gratia, qua resistant fortiter tentatori, cum tamen gratiam etiam primitus accepissent, ut Dei facerent voluntatem: ne fortè ergo ita respondeat, alia de hac re verba ejus accipite. *Qui currit, inquit, ad Dominum, & ab eo se regi cupit, id est, voluntatem suam ex ejus voluntate suspendit; qui ei adherendo jugiter, unus, secundum Apostolum, cum eo fit spiritus, non hoc nisi de arbitrii efficit libertate.* Videte quantam rem dixerit non effici nisi arbitrii libertate; ac per hoc sine adjutorio Dei nos Deo existimat adhærere: hoc est enim, *non nisi de arbitrii libertate*; ut cum adhæserimus, eo non adjuvante, tunc jam quoniam adhæsimus, etiam adjuvari mereamur. * SEQUITUR enim & dicit: *Qua qui bene utitur, id est, arbitrii libertate qui bene utitur, ita se, inquit, totum tradit Deo, omnemque suam mortificat voluntatem, ut cum Apostolo possit dicere: Vivo autem jam non ego, vivit autem in me Christus: ponitque cor suum in manu Dei, ut illud quò voluerit a,*

Lib. de ges-
tis Pelagii,
c. 14.

I. Cor. 6.
17.

* CAPUT
XXIII.

Gal. 2. 20.

Prov. 21. 1.

a

a Apud Lov. hic additum est, *Deus.*

ipse declinet. Magnum profectò adjutorium divinæ gratiæ, ut cor nostrum quò voluerit Deus, ipse declinet. Sed hoc tam magnum adjutorium, sicut iste desipit, tunc meremur, cum sine ullo adjutorio non nisi de arbitrii libertate ad Dominum currimus, ab eo nos regi cupimus, voluntatem nostram ex ejus voluntate suspendimus, eique adhærendo jugiter, unus cum illo efficimur spiritus. Hæc scilicet tam ingentia bona, non nisi de arbitrii, secundum istum, efficimus libertate, ut his præcedentibus meritis sic ejus gratiam consequamur, ut cor nostrum quò voluerit ipse declinet. Quomodo est ergo gratia, si non gratis datur? Quomodo est gratia, si ex debito redditur? Quomodo verum dicit Apostolus: *Non ex vobis, sed Dei donum est; non ex operibus, ne fortè quis extollatur?* Et iterum: *Si autem gratia, inquit, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia.* Quomodo, inquam, hoc verum est, si opera tanta præcedunt, quæ nobis adipiscendæ gratiæ meritum faciant, quo nobis non donetur gratuito, sed reddatur ex debito? Ergone ut perveniatur ad adjutorium Dei, ad Deum curritur sine adjutorio Dei; & ut Deo adhærentes adjuvemur à Deo, à Deo non adjuti adhæremus Deo? Quid homini majus, quidve tale poterit gratia ipsa præstare, si jam sine illa unus cum Domino spiritus effici potuit, non nisi de arbitrii libertate?

25. SED vellem ut iste diceret, utrum rex ille a Assyrius cujus Esther sancta mulier exsecrabatur cubile, quando considerabat in throno regni sui, & omni stola illustrationis suæ in-

TOM. IV.

G

dú-

a In Colbertino MS. rex ille Assuerus.

Eph. 2. 8.

Rom. 11. 6.

CAPUT
XXIV.

Esther 5.
sec. LXX.